

Mgr Anna Poniedziałek
Poznań – UM

MUZEUM UNIwersYTETU MEDYCZNEGO IM. KAROLA MARCINKOWSKIEGO W POZNANIU

Abstract

The beginning of present Museum of Poznan University of Medical Sciences reaches the twenties of 20th century. The museum was founded at the Cathedral and Department of History and Philosophy of Medicine of former Poznan University. Its founder was professor Adam Wrzosek, who was also the founder and first dean of the Pharmaceutical Faculty.

Most of exhibits collected by professor Wrzosek was lost during second world war.

After the war the museum was reactivated only in the eighties of 20th century. That time it was an integral part of the Department of History of Medical Sciences.

Since 2004 it is an independent unit of the university.

The museum collects items and documents related to history of medicine and the Poznan University of Medical Sciences.

Streszczenie

Początki dzisiejszego Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu sięgają dwudziestolecia międzywojennego.

Muzeum istniało przy Katedrze i Zakładzie Historii i Filozofii Medycyny ówczesnego Uniwersytetu Poznańskiego. Jego twórcą i kustoszem był profesor Adam Wrzosek, jeden z założycieli i pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego.

Większość ze zgromadzonych przez profesora przedmiotów zaginęła w czasie II wojny światowej.

Po wojnie muzeum reaktywowano dopiero w latach osiemdziesiątych. Było wówczas częścią Zakładu Historii Nauk Medycznych.

Od 2004 roku jest samodzielną jednostką ogólnouczelnianą. Gromadzi przedmioty i dokumenty związane z dziejami poznańskiej uczelni medycznej i historią medycyny.

Historia obecnego Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu rozpoczęła się w dwudziestoleciu międzywojennym. Pisząc o pierwszym okresie jego istnienia, nie sposób nie wspomnieć o korzeniach poznańskiej uczelni medycznej, tym bardziej że jeden z jej założycieli był jednocześnie pomysłodawcą i twórcą uczelnianego muzeum. Mowa o profesorze Adamie Wrzosku, jednym z orga-

nizatorów i pierwszym dziekanie Wydziału Lekarskiego przedwojennego Uniwersytetu Poznańskiego, kierowniku Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Medycyny.

Aż do czasu odzyskania przez Polskę niepodległości w Poznaniu nie istniała żadna szkoła wyższa, gdyż władze pruskie nie wyrażały zgody na jej utworzenie. Jedyną placówką naukowo-badawczą w Wielkopolsce i organizatorem życia naukowego na jej terenie było Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

W 1918 roku, gdy sytuacja zmieniła się diametralnie, właśnie z kręgu członków PTPN wyszła inicjatywa utworzenia uniwersytetu. Już 11 listopada odbyło się pierwsze posiedzenie komisji organizacyjnej Wszechnicy Piastowskiej. W 1920 roku uczelnia przyjęła ostatecznie nazwę Uniwersytetu Poznańskiego.

Dzięki staraniom profesora Heliodora Święckiego, poznańskiego lekarza i społecznika, a zarazem pierwszego rektora UP, oraz wspomnianego już profesora Adama Wrzosa, w 1920 roku w ramach uniwersytetu utworzono Wydział Lekarski. Jego pierwszym dziekanem został drugi z wspomnianych uczonych. Pełnił on jednocześnie funkcję kierownika Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Medycyny, i to właśnie w ramach tej katedry działało Muzeum Historii Medycyny. Było to druga tego typu placówka w Polsce (palmę pierwszeństwa w tej dziedzinie dzierżył Kraków). Jednym z głównych ofiarodawców był sam profesor Wrzosek, zbiory poszerzały się także dzięki zaangażowaniu innych osób. Niestety nigdy nie zaprowadzono ksiąg inwentarzo-

wych, stąd trudno określić, co wchodziło w ich skład, nie można także ustalić nazwisk ofiarodawców.

Znakomita większość eksponatów z czasów przedwojennych przepadła - zostały zniszczone bądź zaginęły podczas okupacji hitlerowskiej, kiedy to okupanci zamknęli, podobnie jak inne wyższe uczelnie w Polsce, Uniwersytet Poznański, przejęli jego majątek i utworzyli nazistowski Poznański Uniwersytet Rzeszy – Reichsuniversität Posen - przeznaczony wyłącznie dla obywateli niemieckich.

Z kolekcji profesora Wrzosa przetrwały jedynie pamiątki po Karolu Marcinkowskim, wybitnym wielkopolskim lekarzu i społeczniku, niezwykle człowieku, który wiele lat później, w 1984 roku, został patronem Akademii Medycznej, spadkobiercy historii i tradycji Uniwersytetu Poznańskiego. Są to: piła amputacyjna będąca jego własnością, fragment mikroskopu teleskopowego z poznańskiej apteki państwa Kolskich, z którego Marcinkowski korzystał, apteczka podróżna i zestaw chirurgiczny. Przetrwały również narzędzia ginekologiczne i położnicze będące należące niegdyś do pierwszego rektora UP, profesora Heliadora Świącickiego. Wszystkie wymienione przedmioty są obecnie częścią ekspozycji stałej muzeum.

Wojna i okupacja zamknęły pierwszy okres istnienia muzeum i zapoczątkowały wieloletnią przerwę w jego działalności. W 1947 roku jego twórca, profesor Adam Wrzosek, źle widziany przez ówczesne komunistyczne władze, został zmuszony do przejścia na emeryturę, a prowadzony przez niego zakład rozwiązano. Muzeum formalnie przestało istnieć w 1950 roku.

W tym samym roku miało miejsce przełomowe wydarzenie w dziejach medycznego i farmaceutycznego szkolnictwa wyższego w Wielkopolsce. 1 stycznia na mocy rozporządzenia Rady Ministrów powstała w Poznaniu nowa, odrębna i samodzielna uczelnia - Akademia Lekarska, ostatecznie nazwana Akademią Medyczną. W jej skład wszedł wydzielony z Uniwersytetu Poznańskiego Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologicznym, Wydział Farmaceutyczny oraz Studium Wychowania Fizycznego. Siedem lat później reaktywowano Pracownię Historii Medycyny i Farmacji, a jej kierownikiem został profesor Adam Wrzosek, ale idei uczelnianego muzeum nie wskrzeszono, i tak pozostało przez trzydzieści lat.

Zmieniło się to dopiero za sprawą profesora Romana Meissnera, od 1980 roku kierownika Pracowni Historii Medycyny i Farmacji Akademii Medycznej w Poznaniu (od 1985 roku Zakładu Historii Nauk Medycznych). Dzięki jego staraniom 9 listopada 1989 roku rektor Akademii Medycznej, profesor Antoni Pruszewicz, uroczyście inaugurował nowy rozdział w historii muzeum poznańskiej uczelni medycznej. Ekspozycja muzealna prezentowana była odtąd w stumetrowej sali w siedzibie zakładu przy ulicy Sierociej 10. Muzeum działało jako jego integralna część, a obowiązki kustosa pełnił profesor Meissner. Zaczątkiem zbiorów stały się wspomniane już pamiątki po Karolu Marcinkowskim i Heliodorze Świącickim, które przetrwały wojenną zawieru-

chę. Dzięki darom osób sprzyjających idei muzeum i zaprzyjaźnionych z profesorem Meissnerem kolekcja rozrastała się, ale w sposób niesystematyczny i nieco przypadkowy, jako że muzeum stanowiło jedynie poboczną, dodatkową formę działalności Zakładu Historii Nauk Medycznych.

Ta sytuacja zmieniła się, gdy 31 marca 2004 roku na mocy uchwały Senatu Akademii Medycznej muzeum stało się odrębną jednostką ogólnouczelnianą.

Jednym z pierwszych zadań jego pracowników było usystematyzowanie stanu posiadania muzeum: sporządzenie listy zgromadzonych narzędzi, aparatów i dokumentów, próba ich identyfikacji i opisu, do tego momentu bowiem taka lista nie istniała. W tym czasie założono muzealną księgę wpływów, która do tej pory jest ważnym dokumentem wewnętrznym. Jednocześnie do wszystkich kierowników zakładów i klinik uczelni oraz dyrektorów szpitali klinicznych skierowano podpisany przez prorektora ds. studenckich, profesora Wojciecha Golusińskiego, kierownika Zakładu Historii Nauk Medycznych, profesora Romana Meissnera, oraz kierownika muzeum list z prośbą o informacje dotyczące znajdujących się na terenie zakładów i klinik przedmiotów, które powinny wejść w skład zbiorów.

Kolejną ważną zmianą były przenosiny z gmachu przy ulicy Sierociej do nowo wybudowanego Centrum Stomatologii latem 2005 roku. W nowym miejscu muzeum dysponuje łączną powierzchnią 278 metrów kwadratowych, z których 198 metrów to dwie

sale ekspozycyjne mieszczące się na dwóch poziomach, połączone wewnętrznymi schodami. Zaprojektowano w nich specjalne tafle szklane (ze szkła hartowanego), które stworzyły wydzielone przestrzenie z podestami, oraz ustawiono dwa rodzaje przeszkłonych gablot. W wydzielonych taflami szklanymi przestrzeniach prezentowane są zabytkowe sprzęty o większych gabarytach, a w zamykanych gablotach – mniejsze. Przy każdym obiekcie umieszczono krótki opis w języku polskim i angielskim.

Muzeum gromadzi przedmioty związane z historią Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego, Akademii Medycznej, a potem Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz będące świadectwem rozwoju medycyny i farmacji. Ekspozyty podzielono według dziedzin (chirurgia, interna, laryngologia, okulistyka, anestezjologia i intensywna terapia, radiologia, laboratorium, ginekologia, stomatologia, farmacja) oraz na malarstwo, fotografię, rzeźbę, dokumenty, medale i varia. Ofiarodawcami są przede wszystkim katedry i zakłady uczelni, przekazujące prze starzały sprzęt przeznaczony do kasacji, oraz osoby prywatne.

Muzeum jest otwarte dla zwiedzających w godzinach od 10 do 15 od poniedziałku do piątku. Możliwe jest również umówienie się z wyprzedzeniem na inny termin. Wstęp jest bezpłatny. Muzeum jest odwiedzane przez studentów Uniwersytetu Medycznego w ramach odbywanych zajęć i indywidualnie, przez gości uczelni, pacjentów Centrum Stomatologii oraz wycieczki szkolne, także spoza Poznania, a nawet spoza Wielkopolski. Od 2008 roku zwiedzający mogą wpisać się do wyłożonej na dolnym poziomie książki pamiątkowej.

Do najciekawszych eksponatów, które mogą obejrzeć zwiedzający, należą przedmioty będące niegdyś własnością Stanisława Antoniego Jurasza, pamiątki po profesorze Janie Roguskim, portret profesora Franciszka Raszei, obraz „Konsylium” przedstawiający profesora Wiktora Degę, pamiątki po profesorze Karolu Mayerze, XIX-wieczne narzędzia do ekstrakcji zębów, przedwojenne aparaty do mierzenia ciśnienia i aparaty rentgenowskie, elementy wyposażenia przedwojennego gabinetu stomatologicznego, pamiątki po pierwszym rektorze Akademii Medycznej w Poznaniu, profesorze Tadeuszu Kurkiewicz, dokumenty związane z pracą zawodową prekursora chirurgii plastycznej w Polsce, doktora Stanisława Michałka-Grodzkiego, sumator hematologiczny z lat pięćdziesiątych, przedwojenny pantodont lwowskiej produkcji, przedwojenny fotel ginekologiczny, komplety koagulatorów i diatermia chirurgiczna z dwudziestolecia międzywojennego.

Wystawę na parterze otwierają zbiory z dziedziny stomatologii, m. in. wiertarki z napędem nożnym, aparaty rentgenowskie z lat trzydziestych i czterdziestych, drobne narzędzia, przedwojenny fotel stomatologiczny. Sąsiadują z nimi ekspozyty związane z farmacją – np. ręczna wirówka apteczna z lat 30-tych, tabletkarka z lat 50-tych, zebrane w książki podania o przyjęcie na studia, życiorysy i arkusze egzaminacyjne kandydatów na farmację z okresu międzywojennego - i interną – strzykawki i igły wielorazowego użytku, sterylizatory, stetoskopy.

Na dolnym poziomie można obejrzeć eksponaty z dziedziny chirurgii – m.in. stare igły i nici chirurgiczne, narzędzia chirurgiczne, ginekologii – zabytkowe narzędzia i wzierniki, foniatrii i audiologii – przedwojenny audiometr z sygnaturą z czasów Uniwersytetu Poznańskiego, a także pochodzące z tego samego okresu polilaryngoskop i stroboskop Oertela, radiologii – lampę rentgenowską z lat 40-tych, urządzenie do pomiaru dawek rentgenowskich z początku XX wieku oraz anestezjologii – maski twarzowe różnych typów, stare aparaty do znieczuleń, respiratory, płuco-serce.

Ponieważ ograniczona wielkość sal ekspozycyjnych nie pozwala na jednoczesne pokazanie wszystkich wartościowych z punktu widzenia historii poznańskiej uczelni i historii medycyny przedmiotów posiadanych przez muzeum, organizowane są wystawy czasowe.

Od stycznia 2010 do Wielkanocy 2011 na dolnym poziomie można było obejrzeć wystawę „Anestezjologia, intensywna terapia, resuscytacja”. Z racji tego, że oprócz studentów Uniwersytetu Medycznego częstymi gośćmi muzeum są pacjenci leczący się w Centrum Stomatologii, wycieczki szkolne i indywidualni turyści, eksponatom towarzyszyły postery przybliżające nieco tę dziedzinę medycyny. Przedstawiono na nich historię anestezjologii, intensywnej terapii oraz reanimacji i resuscytacji, najważniejsze daty z rozwoju tych dziedzin w Polsce oraz dzieje Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii.

Zorganizowanie tej wystawy było możliwe dzięki inicjatywie prof. dr. hab. Leona Drobnika oraz prof. dr. hab. Witolda Jurczyka. Wszystkie eksponaty, które były na niej prezentowane, są własnością Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii. Wcześniej można je było oglądać w Muzeum Towarzystwa w Ostrowie Wielkopolskim. W 2007 roku z inicjatywy ówczesnego Prezesa Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii, prof. dr. hab. Leona Drobnika, oraz prof. dr. hab. Witolda Jurczyka eksponaty z Ostrowa zostały oddane w depozyt Muzeum Uniwersytetu Medycznego. W ten sposób, zgodnie z pierwotnym zamysłem, przy nieocenionej pomocy dr. Mirosławy Niziurskiej-Ciesielskiej, która w nieistniejącej już placówce w Ostrowie pełniła rolę kustosa, udało się stworzyć ekspozycję anestezjologiczną w miejscu uczęszczanym przez zwiedzających cały rok.

Po zakończeniu wystawy niektóre eksponaty z dziedziny anestezjologii weszły w skład ekspozycji stałej. Są to między innymi: aparat do znieczulania Drägera model F z lat pięćdziesiątych XX wieku, aparat do znieczulania POLSEN firmy Farum wyprodukowany w 1971 roku i tussonat Drägera z roku 1950, kilka respiratorów oraz bardzo cenne płucoserce. To trzeci egzemplarz skonstruowany w Polsce, zbudowany przez inżyniera Franciszka Płużka z poznańskich Zakładów Cegielskiego pod kierunkiem profesora Jana Molla.

Stale oglądać można również kopię przenośnego aparatu do krótkiego znieczulania rodzących kobiet zaprojektowanego przez Heliodora Święcickiego w 1889 roku, a produkowanego przez firmę Ash and Sons z Londynu, mającą swoje filie w różnych miastach Europy, a także aparat do znieczulania uszu novocainą z adrenaliną, którego używano w Klinice Otolaryngologii poznańskiej Akademii Lekarskiej (potem Medycznej) w latach pięćdziesiątych.

W muzeum nie ma typowego katalogu muzealnego. Ekspozyty są inwentaryzowane w systemie obejmującym cały majątek uczelni. Dla potrzeb wewnętrznych prowadzona jest muzealna księga wpływów w postaci papierowej. Obecnie księga zawiera około 2 250 pozycji. Do księgi są wpisywane następujące informacje: numer kolejny, data wpływu, nazwa przedmiotu, ilość, sposób i źródło nabycia. Dodatkowo podane są informacje dotyczące numeru przypisanego obiektowi podczas spisu z natury oraz numer posiadany przez obiekt w systemie ogólnym. W celu łatwiejszej identyfikacji ekspozatów całość zbiorów podzielono na działy (np. stomatologia, dokumenty, malarstwo itp.). W przyszłości powstaną karty muzealiów w formie elektronicznej, zawierające dokładny opis przedmiotu oraz jego fotografię.

Bibliografia

Hasik Jan, Juszczyk Jacek: *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej (1919-1989)*. W: *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919-1989)* / pod red. Jana Hasika, Poznań 1989 s. 7-169

Meissner Roman: *Początki Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego*. *Nowiny Lekarskie* 1995 R. 64 nr 4 s. 410-419

Meissner Roman: *Zarys dziejów Zakładu Historii Nauk Medycznych w Poznaniu – tradycja i współczesność (1920 – 1997)* W: *Tradycja i współczesność. XXV lat Instytutu Medycyny Społecznej w Poznaniu 1972 – 1997*, Dział Wydawnictw Uczelnianych AM w Poznaniu, Poznań 1997 s. 167-227

25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950-1975 / pod red. Romana Górala, Poznań 1974 s. 23-58